

3615

281.6

f-49

1907

ԲԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

2816

P-49

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՍԻՑ

(ԴԻՄՈՒՄՆ ԱՌ ԳԵՐ. Տ. ՅՈՒՍԻԿ ԵՊՍ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

281.6

F 49

ԲԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՍԻՑ

(ԴԻՄՈՒՄՆ ԱՌ ԳԵՐ. Տ. ՅՈՒՍԻԿ ԵՊՍ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

1007
31403

1.000

525

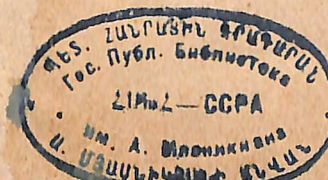
767

ՀԲԸ

144

ԹԻՖԼԻՍ

ԵԼԵՔՏՐԱԶԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ, ՊՈԼԻՑ., 7.
1907 (25)

17589-59

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՍԻՑ

Հայ կրօնաւորութեան անլուր տառապանքի և սոսկման օրերում, երբ մեր սրբազան ուխտի լրումն, մեր լաւագոյն հասակի ոգւորութեան առարկան՝ Մայր Էջմիածինը ներսի ու դրսի, յայտնի ու գաղտնի հարուածներով քանդւում, բրիշակ է դառնում, մենք կրօնաւորներս մեր կոչման զիտակցութեամբ պիտի ծուարուէինք Լուսոյ Մօր թւերի տակ, ջերմանայինք նրա ու միմեանց սիրով, պաշտպանէինք զիրար արտաքին ու ներքին թշնամեաց դէմ, պատկառելի ոյժ դառնայինք, որին միշտ յարած մնար մեր անօղնական ժողովուրդը, իսկ օտարը, թշնամին փշաքաղեալ քաշուէր:

Սակայն իմ այս ջերմ ցանկութիւնը իրականութիւն չ'գտաւ, որքան էլ դրեցի, կանչեցի, աղաղակեցի, այլ թեւաւորեալ ցնորք՝ որ ինձնից խոյս տալով թռաւ ու հեռացաւ:

Երեք տասնեակ տարուց աւելի «Մշակ» օրագիրը մտրակողական մի դաժան ուղղութեամբ հանդէս եկաւ և սկսեց մտրակել Հայոց եկեղեցին, հայ եկեղեցականութիւնը, հայ ժողովուրդը, այն ամենը՝ ինչ որ «Մշակ» խմբագրողների քմահաճոյքին և շահուց հակառակ էին: Հասուն, խոհական հայութիւնից յոյս չու-

նենալով, «Մշակը» իւր ոչժր ահաս, դեռ աշակերտող սերնդի մէջը հաստատեց. նա մտրակ ու խարազան բաժանեց խելքն ու խիղճը դեռ չ'կազմակերպուած ջահիլ շարքերին և սկսուեցաւ խարազանումն, ընդհանուր մտրակումն:

Ամենայն մտրակող՝ որքան և ակտաւորութեամբ լի, հոգակուեցաւ աղատամիտ, լուսամիտ, ընտիր, ուսեալ, բարձր, արժանատի: Մտրակը մեղքեց սէրը, սպանեց պատկառանքը, վանեց համերաշխութիւնը, ջլատեց միութիւնը, ոտնհարեց սրբութիւնը, դադարացուց ամբօխը:

Ուրիշ ի՞նչ կարելի էր սպասել մտրակից:

Մտրակուեցան ծնողները սիրասուն գաւակների ձեռքով, բարերարները՝ բարերարութեան ձեռքով, ուսուցիչներն՝ աշակերտների ձեռքով, մայրերը՝ դուստրներին ձեռքով, հայրենի տանարը՝ աղօթաւորների ձեռքով, քահանան՝ իւր հոգեւոր գաւակաց ձեռքով:

Մշակական մտրակը հալածապետական վերջին երեք ընտրութեանց ժամանակ, ինչպէս և հողաբարձական ընտրութեանց օրերում, հետզհետէ զարգանալով նախ դադանակ դարձաւ, ապա և հրադէն: Այժմ միայն այն սոսկալի գաւազանահարութեան դադն զգացին մտրակի հեղինակները, երբ իրենց հարադատ գաւակներն «դնմանութիւն հօրն բերելով» իրենց հարց կաշուի վրայ փորձեցին մտրակների ոչժր: Այդ ցաւից վժացող հայրերն այժմ բողոքում են մտրակի դէմ. բայց միայն այն մտրակի դէմ, որ իրենց կաշին է շօշափում:

Այս անսփոփանք մտրակութեան իւր առատ

սիրովն սփոխելու, հաւատով և յուսով դաստիարակելու, անբարոյականացնող մտրակի ազդեցութիւնը թուլացնելու միակ հաստատութիւնն ու դաստիարակող Ս. Էջմիածինը և հայ հոգեւորականութիւնը պիտի լինէր ըստ կոչման:

Բայց մեր օրերը հիւանդացած կոչման օրեր են. ուստի և Էջմիածնի նուիրական գաւիթը լայն բացուեցաւ Մշակական մտրակողների առաջ. մտրակ ու վեղսոր, խարազան ու վերարկու իրարից անբաժան իրեր դարձան և սկսուեցաւ ընդհանուր մտրակումն: Մրտրակել սկսաւ հայրապետ իւր եպիսկոպոսներին, եպիսկոպոսներն՝ իրենց վարդապետներին, վարդապետները՝ սարկաւաղներին և ընդհակառակն՝ մտրակն սպանեց սէրն ու միաբանութիւնն Ս. Էջմիածնում և նրա այսօրուայ աւերը ծնաւ:

Ցաւալին, նշանակալիցն ու միւսնոյն ժամանակ շատ հասկանալին այն է, որ մտրակը անարժանների, բռնաւորների և ցածերի ձեռքումն էր երևում միշտ, իսկ մտրակողներին բաժին էր ծնում միայն աղաղակէլն ու պաշտպանուելը և երբեմն այդ հսկածեալներին մէկն ու մէկին յաջողութեամբ էր խլել մտրակը անգութ խարազանողից և նրա իսկ գլխին շարդել, այն էլ հոգու, սրտի հակառակ, ակամայից:

Այս ընդհանուր աւետութիւնից չետոյ, որի ճշմարտութիւնը ոչ ոք կարողէ հերքել, ես ձեզ եմ գառնում, զերապաւիւ սրբազան հայր, Տէր Յուսիկ մտքակաւոր եպիսկոպոս:

Ձեր անարդար ու դաժան մտրակի դադը Կարապետ վարդապետի սրայծառ դէմքին կսկիծ դառաւ և

ինձ համար, որ չեմ դիմանում ամենայն անիրաւութեան, թէկուզ այդ անիրաւութիւնը արիւնարբու թշնամուս վրայ տեղայ: Էջմիածնի սիրոյ աղբիւրը ցամաք դառաւ երեւի և կամ ձեր սրտի մէջ, ուր նախանձ ու ատելութիւն է դիզուած, սէր տեղաւորելու մի անկիւն չգտաք, Դուք ձեզ հետ՝ իբրև առաջնորդական պաշար, «Մշակի» նուիրած մտրակը տարաք Երևան և ձեր հարուածի անդրանիկ զոհն այս անգամ Կարապետ վարդապետն եղաւ:

Լսում եմ որ Աստրախանի իմաստուն ժողովուրդը Կարապետ վարդապետից աւելի ձեզ է գերադասել և Դուք պիտի առաջնորդական պաշտօնով այնտեղ երթաք: Որպէս զի մի ուրիշ շնորհալի վարդապետ չընկնի ձեր անարդար մտրակի տակ նոր առաջնորդավայրում, ես պարտքս եմ համարում, հաւատացէք, հակառակ ցանկութեանս, Վարակը խլել ձեր ձեռքից, որ դժբ՝ եթէ զնայու լինիք Աստրախան, հովուական դաւաղանով և սիրոյ խաչով զնաք այնտեղ և մեզ նման անարժան վարդապետներին օրինակ լինիք:

Այլևս մի երկու խօսք նախքան բուն խնդրին անցնելը: Ձեզ քաջ յայտնի է, սրբազան հայր, թէ ես անձնականապէս Տ. Կարապետ վարդապետից շատ վիրաւորանքներ եմ կրել, նոյն իսկ զրկանքներ, մինչդեռ Դուք ինձ մի այնպիսի զրաւոր վկայութեամբ էք ներբողել, որ զիս անձնականապէս երախտապարտ է կացուցանում Ձեզ:

Ապա ուրեմն խնդրումեմ անձնական ատելութեամբ չբացատրէք զիմումս Ձեզ, այլ իբրև մի կսկծազին ճիշ՝ Ձեր իսկ անարդարութեան երեսից:

Սրբազան հայր, Կարապետ վարդապետի առաջնորդական դահր զրաւելուց յետոյ իբրև նրա յաջորդ, Դուք անմիջապէս Ձեռք զարկիք ձեր նախորդին արատաւորել մի լրագրական յօդուածով, որ տպագրել էք իր ժամանակին «անճառագայթ Արշալոյս» թերթի 61-րդ համարում: Այդ յօդուածը ես չեմ կարդացել, բայց նրանում շարած ձեր անսիրտ և անսրբար մեղադրանքներին, որ առատօրէն թափում էք Կարապետ վարդապետի դիմին, ծանօթացել եմ նոյն վարդապետի «Նովրի» անցեալ տարուայ 17, 18, 19 համարներում դետեղած «բացատրութիւնից»:

Պարզապէս նկատուում է որ Դուք Կարապետ վարդապետին մեղադրում էք կեղծ փաստաթղթեր յօրինելու մէջ, և դրամ զաղելու մէջ: Այն Կարապետ վարդապետին, որ թրքական հրաշէկ գնդակների առջև թէ Երևանում ու թէ Գողթնեաց սարեր ու ձորերը չափչփելով իւր ժողովրդին սիրտ էր տալիս, մխիթարութիւն բաժանում: Եւ միթէ Կարապետ վարդապետը իւր կեանքի գնով ուղղում էր մի քանի արժաթ դաղեր: Այստեղ ակամայից միտս է գալիս նորադոյն փիլիսոփաներից մէկի խօսքը թէ. «Բարիք անել և իւր վրայ զրպարտութիւններ լսել՝ արքայական բաժին է»: Եւ իմ կարծիքով, սրբազան հայր, Դուք այդ «արքայական բաժինն» էք տալիս Կարապետ վարդապետին: Բայց չշեղու իմ:

Կարապետ վարդապետը իւր «բացատրութեան» մէջ Ձեր հաշուարարական ընդունակութիւնը և՛ որ զլիսաւորն է, Ձեր սիրտը չափելով հանդերձ, Ձեզ սրբազան հայր, անուանում է զրպարտիչ, խնդրում է

ձեզ դիմել ուր հարկն է և քննութիւն նշանակել Ձեր ակնարկած զեղծումների համար ու պատժել տալ իրան: Այլև Ձեզ գրեթէ մեղադրումէ գողութեան մէջ լիշելով Ձեր նանապարհորդութիւնը Քիշնկից Պետերբուրգ, որ նստել է 1462 ռուբլի, պահանջում է որ սինօդում նորից քննել տաք Ձեր հաշիւների գործը:

Բայց Դուք լռեցիք. ոչ զրպարտչի անունը մերթեջիք ձեզնից, ոչ հաշուեմատեաններն ու գործերը քննել տուիք և ոչ 1462 ռուբլու մասին խօսեցիք: Կարապետ վարդապետի մեղադրանքները թուերի և մատեանների վրայ են հիմնուած, ուրեմն և սովորական զրպարտութեան կամ փողոցային բամբասանքի բնաւորութիւն չունին, որ արհամարհէիք: Ուրեմն ինչու լռեցիք:

Առ հասարակ Կ. փ. «Բացատրութիւնը» կարգալիս այս պատկերն աչքիս յանդիման եկաւ: Կարապետ վարդապետը իւր ամբողջ ծանրութեամբ ձեզ վրայ է ընկել և ճնշում է ձեզ, իսկ Դուք ձեզ ազատելու համար ոչ մի ծայն չէք հանում, որ ոչոք ուշք չ'զարծնի:

Իդէպ. զարմանալի է որ ս. սինօդը ուշք չի գարծրել Կարապետ վարդապետի ցուցմանց վրայ, մինչդեռ Յուսիկ Եպիսկոպոսի ցուցմունքն ընդունելով՝ Կ. վարդապետին նախշել հրամայեց «Արարատի» մէջ (չ. զեկա. 1906):

Ար'դ, սրբազան հայր, ինկատի ունենալով Կարապետ վարդապետի «Բացատրութիւնը», Ձեր լռութիւնը և հաշուէփախութիւնը, ես դալիս եմ այս եզրակացութեան թէ Կ. փ. զեղծումները չեն իսկական պատ-

ճառը, որի համար Դուք սկսաք մտրակել նրան հալաբար, հէնց որ Երեւան ճառք: Իսկական պատճառը, հողերանական պատճառը ուրիշ է իմ կարծիքով և ես նրա բացատրութիւնն այստեղ կ'դնեմ:

Մեր եկեղեցական ս. հարց մէջ կան ոմանք, որ պաշտօն ստանձնելիս հարկ անհրաժեշտ են համարում մտրակել անմիջապէս իրենց նախորդին, վարկաբեկ անել նրան ժողովրդի մէջ, իշխանութեան առաջ: Այս նպատակին հասնելու համար նախանձն ու ետականութիւնը հարուածների մէջ խտրութիւն չեն դնում, խարաղանում են, զրպարտում, բամբասում, սպիտակը սև ներկում: Քանի առաւել աչքի ընկնող է նախորդը իւր բարեմասնութիւններով, քանի առաւել սիրելի շաչս ժողովրդեան, այնքան աւելի խիստ ու զաժան են փոքրողի մտրակողի հարուածները:

Դուք էլ, սրբազան հայր, այս նանապարհովն էք ընթանում, այսպէս սխտւմ ճիշտ ձեր նոր պաշտօնները:

Մի շտապէք խնդրեմ զրպարտութեան մէջ մեղադրել զիս, իմ տեսութիւնս ես ձեր թղթերովն եմ ապացուցանելու:

Չոր օրինակ Քիշնկի կալուածոց կառավարիչ դառնալով դուք ձեր 1894 թ. սեպտեմբեր 30 (Չ. չկալ) զրոյն ի սինոդն վարկաբեկ էք անում ձեր նախորդ համադասպ վարդապետին: Երկու ուրիշ թղթերով, որոնց սևերի վրայ տարեթիւն ու համարը չկան (մոռացմամբ արգեօք) դուք վարկաբեկ էք անում սինօդի աչքում հանգուցեալ Գրիգոր Եպիսկոպոս Ադափիբեանին, Ձեր նախորդ կառավարչին թեմի և՛ շա՛

նայով առաջնորդական մի կտոր գետինը նրա ձեռքից հանել էջմիածնին վերապահելու պատրուակով, Դուք վարկ ու վստահութիւն էք շահում բարձրագոյն իշխանութեան առաջ: Այդ թուղթը վերջանում է հետեւեալ տողերով. «Թողուլ զայս մասն կալուածոյն այսպէս զիան համարիմ շահուց Մայր աթոռոյ և մրտանել վիճակաւոր առաջնորդի ընդ վարձաւոր հրէայս ի յարաբերութիւն՝ անպատուութիւն բարձր կոչման նորին»:

Ի դէպ. բայց երբ Դուք առաջնորդական խալիչէն սրբազան Աղափիրեանի տակիցը քաշեցիք, կալուածների կառավարութիւնն էլ ձեր ձեռքը պահեցիք չեղորացնելով նաև կոնսիստորիան, դուք ձեր 4—5 ամեայ կեանքն անցուցիք «ընդ վարձաւոր հրէայս» և այդ անպատուութիւն չ'համարեցիք:

Բայց զայս ասացուք յիւրումն տեղուշ:

Այսպէս ուրեմն Դուք ձեր նախորդներին անուանարկելու սովորութիւնն ունենալով, Երեւան հասնելիս, Կարապետ վարդապետի աթոռի վրայ ձեզ անյարմար զգացիք: Կարապետ վարդապետը վարկ ունէր ժողովրդի մէջ. պէտք էր նրան վարկաբեկ անել, որ Դուք բարձր և սիրելի դառնայիք:

Սրբազան հայր, նախ՝ մարդկային փառքը վերջին ցնորքն է, վերջին իլլիւզիան՝ ցնորքների շարքի մէջ, որ Դուք իբրև խելօք մարդ պիտի հասկանայիք. և երկրորդ, արժէք արդեօք մի իլլիւզիայի համար անուանարկել մի երիտասարդ փայլուն դէմք, որի համար տարիներ յառաջ, խղճի արթնութեան օրերում մատով էիք ցոյց տալիս այլոց տեսլով «ահա խակա-

կան վարդապետը, բոլորից բարձրը»: Յիշո՛ւմ էք այդ օրերը:

Ձեր մտրակների ազդեցութիւնը Կարապետ վարդապետի բարի վարկի վրայ ո՛չ մի հետք չ'թողաւ, հարկաւ խելօք և ազնիւ մարդկանց աչքում. բայց կրօնաւորների դէմ յարուցուած այս հալածանքի օրերում մեծ հարուած եղաւ նրա համար: Ձեր մրտաբանի նշանով ոգևորուեցան ձեր բարեկամ կրօնաւոր մտրակաւորները և հեմարանի նախկին տեսչին, Երեւանի նախկին առաջնորդին ո՛չ միայն մի պաշտօն զլացուեցաւ, այլ ս. էջմիածնից, կրօնաւորական ասպարիդից դուրս վաճառուեցաւ նա և դնաց մի օտար, մասնաւոր դպրոցում ուսուցիչ դարձաւ: Կարապետ վարդապետը ոչ քաղցից կ'մեռնի, ոչ էլ պատուազուրկ կ'մնայ. բայց նրա արդի վիճակը արատաւորում է հէնց Ձեզ, ամօթ է բերում ս. էջմիածնին:

Սրբ, սրբազան հայր, կարծում եմ թէ ուղիղ բացառեցի Ձեր վարձուքը Կարապետ վարդապետի հետ: Ձեր մեղադրանքները նրա զիւին նրա զօրծերիցը չեն բլխում, այլ ձեր հիւանդ սովորութիւնից, նախորդին անուանարկելու սխալ հակամէտութիւնից:

Բայց այժմ անցնեմ ուրիշ հարցի. արդեօք Դուք ձեր նախորդներին ընդհանրապէս և Կարապետ վարդապետին մասնաւորապէս մտրակելու, կեղծիքի և շահամոլութեան մէջը մեղադրելու բարոյական իրաւունքն ու բարձրութիւնն ունի՞ք:

«Այո»-ն այն ժամանակ կասէք, երբ որ բարեհաճիք բացատրել հետեւեալ հարցերի մի փոքրիկ շարքը, լուծէք այդ հանելուկները:

Ես այստեղ չեմ դնի այնպիսի հարցեր, որոնց մասին լուելն եմ սիրում, չեմ էլ ուզում շօշալիել այս խնդիրը թէ ինչպէս եղաւ, որ Դուք տարիներ յառաջ Բեսարաբիոյ թեմի կառավարիչ նշանակուեցաք, երբ այդ պաշտօնին միակ յարմարագոյնը համարուած էր յաւիտենական չիշատակաց արժանի Տ. Նահապետ եպիսկոպոսը: Չէ՛, ես այսպիսի խնդիրներ զրաջ խօսողը չեմ:

Ա. Որովհետեւ Դուք, սրբազան հայր, մեղադրուած էք Կարապետ վարդապետին որ նա 65 կոպէկի մի հեռադիր է տուել իւր եղբորը ի հաշիւ հասարակաց դրամների, ես էլ հարցերիս առաջինը այսպէս եմ դրնում: Դուք 1893 թ.—1895 թուականը ասում են կալուածոց կառավարիչ էք եղել միայն և ստանալիս էք եղել ռոճիկ միայն 800 ռուբլի ի տարին. բայց ձեր ուսաց լեզուի ուսուցչին տարեկան վարձ վճարած էք 400 ռուբլի: Ձեր մէկ եղբորը Կամարնիցիլու տանը պահել տալու և ուսուերէն ուսուցանելու համար իւրաքանչիւր ամիս վճարածէք 50 ռուբլի, ուրեմն 600 ռուբլի ի տարին: Ձեր միւս եղբորը Օղեսապօլում ատամնաբուժութիւն սովորեցնել տալու և պահպանութեան համար տարեկան վճարած էք 800—1000 ռուբլի. դեռ չեմ ուզում հաւատալ միանուադ տուած մի արտակարգ 700 ռուբլու լրին:

Ասացէ՛ք, խնդրեմ, ուղի՞ղ են այս ծախքերը. թէ ուղիղ են, այդ ինչպէ՞ս կախարդական 800 ռուբլի է եղել ձեր ռոճիկը՝ Սարեփիթացի կնոջ իւղի պուլիկի նման, որ երկուսից աւելի հազար դուրս զալով նրանից, էլի մնալիս է եղել ձեզ ո՛չ միայն առատօ-

րէն ապրելու, այլ և առատ պարգևներ տալու բժշկին և բարեկամաց 100 ռուբլի, ոսկէ ժամացոյց, ոսկէ շղթայ, նուադարան, ձեռնափայտեր, զնոջ «տէր ուղորմեա» և այլն:

Բ. 1895—6 թուականից դուք իրրեւ թեմի կառավարիչ սկսել էք ստանալ տարեկան 2000 ռուբլի ռոճիկ. ինչպէ՞ս ուրեմն և ի՞նչ աղբիւրից Դուք նոյն թուականին տեղոյս դրամատանը ունեցել էք պահեստի փող 9000 ռուբլի:

Սրդեօք ուղի՞ղ է այս:

Գ. Ուղիղ է որ Դուք 1894 թ. Յունիսի 20, չ-30 դրով խնդրել էք սինօղին 600 ռուբլի դրամ տւելացնել կոնսիստորիայի ծառայողների ռոճիկի վրայ, ծածկելով սինօղից թէ մտադիր էք մինչև այդ ժամանակ չեղած մի պաշտօն հանձնարել Ձեր հարազատ եղբոր համար և 600 ռուբլին նրան յատկացնել:

Ձեր դրամ առաջադրութիւնը կոնսիստորիային 1896 թ. դեկտեմբ. 7 չ—349 հաստատուած է, որ այդ ուղիղ է: Այդ առաջադրութիւնը ուրիշ բան էլ է ասում. ինչպէս նկատուած է անդամ քահանաները, որոնք ց'այդ օր դրադրութեան համար վարձ են ստացել 240 ռուբլի, երկուքը միասին 480 ռուբլի ի տարին, զժգոհել են ձեր կարգադրութեան դէմ, որ դուք ծառայողների անունով միայն սինօղից խնդրած յաւելումը ձեր եղբորն էք յատկացրել, ուստի և Դուք նրանց սիրտը շահելու համար ձեր նշանաւոր «առաջադրութեան» մէջ այսպիսի յօդուած էլ էք դնում. «Տէր Բարսեղ աւագ քահանայն Խաղանճեանց և բարեկրօն տէր-Սարգիս քահանայն Թաթսիզեանց, յորոց

խրաքանչիւրն ցայսօր ստանալո ի տարին 240 ռուբլի ռոնիկ զրադրութեան, ստացին զայն զուժար և յայսմհետե որպէս նպատա՝ ազատ լինելով միանգամայն ի պարտաւորութենէ զրադրութեան»: Այստեղ անշուշտ յիշած էք «արարէք ձեզ բարեկամս ի մամոնայէ անիրաւութեան»: Բայց դու՛ք, սրբազա՛ն հայր, իրաւունք ունէի՞ք ազատ համարելու զրադիր քահանաներին իրենց պարտաւորութիւնից և նրանց պէնսիա կապելու ի հաշիւ ս. էջմիածնի: Ի դէպ, երբ չեսոյ սինոդի անգամ էք զառել, ասում են որ այդ պէնսիան հասցրել էք 720-ի և սրբադործել տուել սինոդի հրամանով, որպէս զի քահանայք «մի յիշեսցեն զաւուրս անցելոյն»:

Բայց այս ամենը դեռ էական չէ. էականն այս է թէ՛ Դուք, սրբազա՛ն հայր, իբրեւ նախադահ կոնսիստորիալի, իրաւունք ունէի՞ք ձեր եղբորը նոյն առեանի մէջ պաշտօն տալու. չէ՞ որ օրէնքի մէջ նախատեսուած է այդ բանը. արդե՞օք այդպիսի մի յօդուած չէ՞ք յիշում օրէնքից, որի դէմ է ձեր վարմունքը:

Դ. Ինձ յայտնի է թէ՛ սրբազան սինոդը իրեն հասանելի դրամները մէկ կամ երկու ամիս ժամանակից ուշ ստանալու համար, ի նկատի անգամ չի ուղում ունենալ յսպաղման իրաւացի պատճառաբանութիւնը և առաջնորդներին վիրաւորական թղթեր էլ է արձակում: Բայց ինչպէ՞ս բան է, սրբազան տէր, որ Դուք 1896 թուից, մինչև 1898 թ. Մայիսի վերջը, այսինքն ձեր՝ Քիշնևից քաշուելու օրը, դուք քնացորդ էք պահել 4244 ռուբլի 10 կոպ: Զարմա-

նալի չէ՛, որ սինոդը ձեզնից ոչ այդ զեղծման պահանջն է արել, և ոչ 2 տարուայ տոկոսիքն է ուղել, որովհետև այդ զեկուցումն դուք արել էք սինոդին, ձեր սինոդի անգամութեան նախօրէքին:

Ասացէք խնդրե՛մ ուղի՞ղ են այս բաները:

Ե. Ասում են որ Դուք Քիշնևից հեռանալու նախօրէքին 7 հոտ թարմ պայման էք կապել տների ու խանութների վարձակալների հետ, որոնց համար Դուք այնքան տարի էք կտրել, որչափ իրենք են կամեցել, այդ իսկ պատճառով էլ դուք կանխավճարներ էք վերցրել, որոց մասին պայմանաթղթերում խօսք չ'կայ: Զոր օրինակ դուք քաղաքային վարչութեան հետ կազարման երեք տարով տալու համար պայմանաւորուել էք տարեկան 6500 ռուբլի վարձադնով. նախապէս պահանջել և ստացել էք 3000 ռուբլի, իսկ պայմանի մէջ նշանակել էք տուել տարեկան 5500 ռուբլի: Արդեօք ուղի՞ղ է այս և եթէ այո՛, ո՞ր մատեանում և ում հաշուին է զրուած 3000 ռուբլին:

Զ. Բենդերեան և Ալեքսանդրեան փողոցների անկիւնում շինուած է եղել ի հնուց մի կազարմայ զինուորների համար հանդերձ զինուորական եկեղեցիով: Այդ կազարմայի համար տարեկան վարձ ստացուելիս է եղել 4000 ռուբլի:

Դուք այդ կազարման վերածել էք թէյարանի, ա՛յն՝ որ կոչւում է այժմ «Հայնոյէ զաւեդէնիէ Մոսկուա»: Դուք կազարման յարմարեցրել էք թէյարանի առանց շէնքը քանդելու. դրա վրայ՝ ասում են, Դուք ծախսել էք ոչ աւելի քան 4—6 հազար ռուբլի: Այդ կերպարանափոխութիւնը կատարելուց

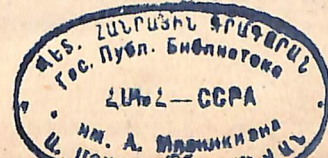
յետոյ Դուք թէյարանք տուել էք բակալէնիկին վար-
ձու տարեկան միայն 2700 ռուբլու: Այս մէկ. երկ-
րորդ՝ և որ զլիսաւորն է, Դուք ձեր յայտարարու-
թեան մէջ ի սինօզն թէյարանի վերածուած կադար-
ման ներկայացնում էք իբրեւ բոլորովին նոր շէնք
«նորաշէն խանութք և բնակարանք» որի
վրայ ծախսել էք 17,135 ռ. 73 կոպ. (Մի ուրիշ
տեղ զբաժ էք 18409 ռ. 67 կոպ.): Բացառեցէք
խնդրեմ, հայր սրբազան, արդեօք ուղիղ է այս բո-
լորը, եթէ այո, ինձ կմնայ Կարապետ վարդապետի
ձեր շէնքած 65 կոպէկի յանցանքն լիշել ու
բացականչել «օվ բարքեր, օվ ժամանակներ»:

Է. Դեռ տարիներ յառաջ ես լուր ունէի, որ
Դուք, սրբազան տէր, միանուազ ձեր հայրենի
տունն էք զրկել Քիշնէից ոչ թէ 1, 2, 3, 4, 5, 6,
7, 8, այլ աւելի հազար և՛ լիշելով Ս. Սւետարա-
նից անտեսի առակը, բարոյական պարտք էք դրել Ձեր
եղբարց վրայ, որ ծախսող օրերում «ընկալցին զձեզ
ի յարկաւրեանց» և պահեն այնպէս, ինչպէս որ ապրել
էք ցայսօր: Պատմում են որ Դուք ձեր բնական հե-
ռաւեսութեամբ այդ փոքրիկ նուէրը փոստին չէք
հաւատացել, այդ յատուկ հաւատարիմ սուրհանդակի
ձոցերով էք հասցրել Մարգարի գիւղը:

Արդեօք այս էլ ուղիղ է, թէ զրպարտութիւն:
Երանի՜ թէ զրպարտութիւն լինի: Բայց եթէ ուղիղ
է, արդեօք ժամանակը չէ՞ որ Դուք ձեր բազում
հոգսերը թողնէք և զնաք հանդիստ առնելու ձեր
հայրենի տանը, որ բարոյապէս պարտաւոր է ձեզ
պահել:

Ը. Ինչպէս իւր անգումն ակնարկեցի և այժմ յա-
ռաջ եմ բերում Կարապետ վարդապետի «բացատրու-
թիւնից», Դուք Պետերբուրգ զնալ դալու ծախուց չա-
փաղանցութեան մէջ էք մեղադրում. «Վաս չէր լի-
նի ի հարկէ, որ այդ դէպքում ի միշի այլոց իւր
(Յուսիկ սրբազանը) նանապարտորդութիւնները օրի-
նակ բերէր, ցոյց տար թէ 1898 թուին, իբրեւ Բե-
սարաբիայի թեմի կառավարիչ կատարած նանա-
պարտորդութեան համար բացի Քիշնէի կոնսիստո-
րիայից ստացած 662 ռուբլուց և Պետերբուրգի ե-
կեղեցական խորհրդի ծախսած 800 ռուբլուց՝ միւս
բաղաճներում ի՞նչ ծախքեր են եղել. խնդրէր նաև
նորից քննել սինօզում կայացրած իւր հաշիւների
դործը» («Նովիւ» 1906, չ 19):

Ձեր՝ կոնսիստորիային տուած թղթից երևում
է, որ Դուք 1895 թուի Մայիսի 20-ին Քիշնէից
նանապարհ ընկնելով հասել էք Մոսկուայ, իշէլ հիւ-
րանոց և 25-ին ընդունել Վեհափառ Կաթողիկո-
սին: Մեր տեղեկութիւններից էլ երևում են, որ Դուք
Վեհափառ Հայրապետի շքախումբն էք մտել, ուրեմն
այլ ևս ոչ մի ծախք չէիք կարող ունենալ և չէք
ունեցել: Մոսկովում Դուք երկու օրուայ հիւրանոցի
ծախք կունենայիք, մէկ էլ Քիշնէից Մոսկուա հաս-
նելու ծախք: Ձեր վերադարձն էլ ձեզ համար ձրի
եղած պիտի լինի իբրեւ շքախմբի անդամ: Այնուամե-
նայնիւ Դուք պահանջել և ստացել էք կոնսիստորիա-
լից ոչ թէ 800 ռուբլի, ինչպէս Կարապետ վարդա-
պետն է ասում սխալմամբ, այլ 845 ռուբլի 90 կո-
պէկ: Այդ ծախսից հեռադիրների բաժին էք հանում

17589-59

17 ռ. 90 կոպ. Վեհափառի ծովային նախապարհորդութեան ծախք մինչև Փօթի 255 ռ. ֆնացեալ 575 ռուբլին ձեզ համար էք ստացել: Պարզեցէք, սրբազան հայր, արդեօք տեղ կար 575 ռուբլի ծախսելու, թէ այս բոլորը թիւրիմացութիւն են կամ զըրպարառութիւն:

Թ. 1898 թուին Վեհափառ կաթողիկոսի հրամանով Դուք գնացել էք Մոսկով, Պետերբուրգ: Մոսկովում Դուք ֆնացել էք շատ կարճ ժամանակ: Ձեր բոլոր ծախքերը հոգացել է եկեղեցու վարչութիւնը թէ մանր թէ խոշոր, նոյն իսկ նախապարհածախքը դէպի Պետերբուրգ. ընդ ամենը 74 ռուբլի 10 կ. (Յունուարի 8—11): Ի դէպ. այդ հաշուի մէջ մի 26 ռ. 96 կոպէկ կայ, որի դիմացը գրած է «отправка денегъ и телеграммъ въ Эчмиадзинъ и консисторію, росписка у епархіального начальника»: Այս բանը մութ բան է և բացատրելի: Դուք հասնում էք Պետերբուրգ. Յունուարի 12-ին կարծեմ և ֆնում էք այնտեղ մինչև Մարտի 12-ը: Հաշուից չի երևում որ Դուք հիւրանոց իշամ լինիք, որովհետեւ բնակարանի վարձ չկայ և ձեզ համար առանձին խոհարարուհի է վարձուած եղել, հետևարար երևի Դուք բնակուելիս էք եղել եկեղեցական աներում: Եկեղեցու վարչութիւնը ձեր բոլոր ծախքերն ինքն է արել վաղապէս Ձեզ ընդունելիս մինչև վաղալ տանելը:

Զարմանալի քնքշութեամբ է հոգացուած ձեր ծախքերը. մինչև անգամ չեն թողել որ Դուք նոսիլ չիկի, կառքի, «Новое Время» թերթի հա-

մարների փող տաք. բոլորն իրենք են արել: Այդտեղ Ձեր պահպանութեան համար, այսինքն ուսել-խմելու, շրջելու, կարդալու, առանց բնակարանի, ծախսուած է 210 ռուբլի: Ինչնև վերադառնալով Դուք առաջադրութիւն էք ստալիս կոնսիստորիային և պահանջում ու ստանում էք 662 ռուբլի: Ասացէք սրբազան հայր, արդեօք ո՛ւր, ինչպէս է ծախսուած այդքան զրամք: Գրում էք թէ Վարչաւ էլ գնացի («այցելելով Ժողովրդեան մէրում»): Գոնէ զիտենալինք թէ Վարչաւում քա՞նի հայ կայ և քա՞նի եկեղեցի:

Ո՞վ գիտէ, սրբազա՛ն հայր, երբեմն թղթերի և հաշիւների մէջն էլ սխալներ են սպրտում. զուցէ այս թուերի մէջ և նկարագրութեան սխալներ են մտել, խնդրում եմ բացատրէք, ուղղէք: Իսկ այդ բանը կողղուի, երբ Կարապետ վարդապետի խորհուրդը լսէք և ձեր հաշիւները նորից քննել տաք:

Ժ. Կոնսիստորիայի շինութեան գործը միայն ձեզ վրայ առնելով Դուք ծախսել էք շէնքի վրայ 4281 ռ. 12 կոպէկ. պարսպների և «այլ վերանորոգութեանց առաջնորդարանի» 784 ռ. 50 կոպ. ընդ ամենայն 5065 ռ. 62 կ.: Ոչ ոք չի կասկածում այս հաշուի ճշտութեան վրայ, բայց և այնպէս ձեզ համար լաւ է, որ կրկին քննել տաք:

ԺԱ. Պատմում են որ 1896 թուին երբ Դուք տեղական զրամասանը 9000 ռուբլի փող ունէիք, Ձեր ծառայան պիտան Կարապետը (Վարարացիին) չէքերի տեսարակից երկու չէք է կտրում, կեղծում ձեր ստորագրութիւնը և զրամասանից ստանում է 1400 ռուբլի:

Երբ Դուք իմանում էք՝ տղային հարկաւ բանտն էք դնել տալիս, կորուստը զոյում էջմիածնի հաշուին: Վերջի վերջոյ Դուք՝ միամտութեամբ խաբուած զբաւտաւան ծառայողներին՝ կարծեմ երկու օրիորդներին, որոնք կեղծիքը չեն նկատել ու փողը բաց են թողել, 1400 ուլլին ստացել էք, կսկծազին լալով թողնելով նրանց: Բայց արդեօք այդ կորուստը վերադարձնելուց յետոյ փողը մասու էջմիածնի հաշիւների մէջ, թէ 1400 էլ էջմիածինը Զեղպարա մնաց: Այս խնդիրը ինչպէս տեսնում էք մի փոքր նուրբ խնդիր է և լուսաբանութեան կարօտ: Սրբազան աէր, եթէ զրպարտութիւն կայ այստեղ գործի վերաքննութեամբ կարիեցէք զրպարտիչների լեզուն:

ԺԲ. Կան նաև արտաքնոյնների շինութեան հաշիւներ, մայթերի շինութեան հաշիւներ, զորս պէտք է պարզել: Ի դէպ. պատմում են որ Դուք մերթնդ մերթ նուէրներ էիք տալիս ձեր շրջապատի մարդկանց և երբ հարցնելիս են եղել թէ «ճուր, ո՞ր հաշուի մէջ պիտի մտցնէք մեզ տուած պարգևները» սովորաբար պատասխանել էք. «միլլէթ սաղ օլտուն, վաղը կգրեմ հաշուէմատենում թէ արօտուար շինեցինք ծախսուեցաւ 700 մանէթ»: Պատմում են նոյնպէս թէ ձեր՝ առատութեան մէջ ապրելու ժամանակ տանկահայ զաղթականները երբ դիմում էին ձեզ ողորմութիւն ուղելու, Դուք սաստիկ սրդողած վռնտում էիք ետևներիցը կանչելով. «Սուլթանի հէրն ահիժած, որ ձեր քօքը չկարեց»: Զգիտեմ ո՞ւղիղ են այս բաները թէ չէ, այդ քննութիւնը միայն կարող է պարզել, բայց երբ ուզում եմ հաւատալ՝ երևա-

կայութեանս առջև պատկերանում էք Դուք, սղդաւէր սրբազան հայր, մարակ ի ձեռին հայ ժողովրդի թշուառ մնացորդի ետևիցը վազելիս զխապաատու, իսկ հեռուում՝ անկիւնումը ձեռքերը կրծքին դրած արհամարհական ժպիտն երեսին դէպի ձեզ դարձած կանգնած Կարապետ վարդապետին. Դուք վաղում էք դէպի նա և ձեր մարակը դադում է մի կարմիր շերտով նրա բարձր նախար և Դուք բղաւում էք. «այ՛ դու անպիտան, սղքաւների փողից 65 կոպէկ կերել ես, մեղք չէ՞ն նրանք...»:

Ես այսքանով առ այժմ բաւականանում եմ, սրբազան հայր, յուսալով թէ էլ՝ մարակ շարժելու չէք արժանաւոր վարդապետների գլխին, որոնց գուրդուրելու, փայիայելու, պաշտպանելու բարոյական պարտաւորութիւնն ունիք, իբրև նրանց սրբազան հայրը: Ես այստեղ դեռ ձեզ չեմ մեղադրում, այլ ձեր գործերից տարակուսանքներ շարելով, ձեզ խնդրում եմ քննութեամբ միայն սինօդին բացատրել թէ ձեր վրայ բարդուող տարակուսանքներից ո՞րն է ուղիղ և որը բաժրասանք: Իմ աչքումս առաւել շատ կասկածի տակ են ձգում ձեզ ո՛չ թէ ձեռքումս եղած փաստաթղթերը, որոնք շատ էլ չեն, մի վախենաք, այլ այն՝ որ ձեզ նման կարգապահ մարդու գործերը ցաքու ցրիւ, թափթփած են և որ զխաւորնէ հաշուէմատեններով հանդերձ չկան: Երևի սինօդ էք տարել, ահա այդ հաշուէմատենների քննութիւնն է, որ ձեզ կմաքրէ կասկածներից և դուք իրաւունք կունենաք նորից մարակ վերցնելու: Օ՛, երևակայում եմ թէ ինչ կլինի իմ խեղճ մարմնիս հայր:

Այժմ մի ուրիշ խնդիր պէտք է շօշափեմ, որ հարկաւ սերտ կապ ունի վերեւումն արծարծուած խնդիրներին հետ:

Ինչպէս է եղել որ ձեր դործունէութեան վրայ սրբազան սինօդը ուշք չի դարձրել և եթէ դարձրել էլ է, միայն ձեր կարգադրութիւնները վաւերացնելու, սրբադործելու համար: Մինչդեռ այժմ տեսնում ու կարգում ենք «Արարատում» որ սինօդը ոչ միայն ղեկավարների վրայ ուշք է դարձնում, այլ նոյն իսկ մարմնաւոր իշխանութեան դասին է շանձնում իւր վարդապետներին և կարի վերաւորական բառերով տպում նրանց մասին «Արարատում»:

Այս առթիւ պէտք է ասեմ նախ. «օրէնք ի ձեռս առաջնորդաց են»: Չկայ մի կատարեալ օրէնք, որ ապահովէ արդարութիւնը, եթէ օրէնք դործադրողների հոգու մէջ արդարաւորութիւնը չի թաղաւորում, եթէ «առաջնորդք օրինաց» հոգով բարձր մարդիկ չեն: Հրէական օրէնքն էլ պատիժ էր նախասահմանում աւազակին և պաշտպանութիւն անմեղին. բայց Աննան ու Կայիափան՝ օրէնքի առաջնորդողները վճռեցին աւազակ Բարաբբային բանտից ազատել իսկ մարմնացեալ անմեղութիւն Յիսուսին ի խաչ հանել:

Երկրորդ՝ սրբազան Տէր, Դուք այն անձնաւորութիւններից էք, որոնք բաղդաւոր աստղի տակ են ծնւում: Ձեր նկարեալ դործունէութիւնից լեռոյ անմիջապէս Դուք սինօդի անդամ դարձաք և յայնժամեան սինօդական կազմը մտաք: Ուրեմն երէկ ստորագրեալ դործիչ և ղեկուցող, այսօր իշխան, դատաւ-

ւոր և վաւերացնող: Էլ ինչպէս կարող էր ձեր դործունէութեան վրայ կասկած իսկ ընկնել: Միւս կողմից էլ Դուք ապահովել էիք ձեզ և թիկունքից. Գիշնեում կալուածական կառավարութիւնը և թեմը թողիք բարեկամ, բարերարեալ մարդոց, որոնք ձեր շնորհիւ պէնսիա են ստանում էշմիածնից և ձեզնից՝ իբրև առաւել բարձր իշխանից, քաշւում էին տէնկալութիւններով հանդերձ:

Այսպիսով մոռացութեան մէջ թաղուեցաւ, ծածկուեցաւ ձեր դործունէութիւնը, և դուրսը մնաց միայն արտաքինով ղեկեցիկ Յուսիկ սրբազանը, որին առաջարկուեցաւ նախ Երեսնի թեմը, իսկ այժմ Ասարախանի Ժողովրդի իմաստուն ընտրութեամբ բարեկիշատակ Սեդրակեան սրբազանի աթոռն է առաջարկւում ձեզ, որպէս արժանաւոր յաջորդի:

Ես լուութեան եմ տալիս մթութեան մէջ հիւստեղ և հրապարակի վրայ երեցող շատ ուրիշ ամօթալի մարտկահարութիւններ, որոնք՝ սխալ թէ ուղիղ, ձեր անձի հետ են կապւում:

Ներեցէք խնդրեմ, եթէ վիշա պատճառեցի ձեզ. այս իմ ցանկութեան հակառակ էր և յառաջ եկաւ ձեր անարդարութեան երեսից, որ դաժանութեամբ դործ զրիք առանց էն էլ ամեն կողմից խտրազանեղ Կարապետ վարդապետի վրայ, որի զէմ յարուցումը հալածանքից Դուք նրան պաշտպանելու պարտաւորութիւնն ունէիք:

Ես խնդրում եմ Ձեզ ձեր դործերը քննելու համար ինքներդ զիմումն անէք սրբազան սինօդին և արդարանաք. շատ ուրախ կլինեմ որ արդարանաք. այն

ժամանակ էս իբրև խաբուած, իբրև անվաստ զըր-
պարտութիւնների զոհ, կթողնեմ, կհեռանամ մի ա-
նապատ, ծնկաչօք թողութիւն խնդրելով Զեղնից
հրապարակաբար:

Ես լիպոյս էմ, որ Դուք խնդիրս կկատարէք:
Զկտարէք էլ, էս մեծ յոյս էմ դնում սինօզի ալժ-
մեան կազմի վրայ: Սրբազան սինօզը, որ զեղծում-
ները վերացնելու հետամուտ է ալժմ, շատ կրօնա-
ւորների և քահանաների դատի է տուել ու տալիս
է, ուշք կգարծնի իմ զրաժներիս վրայ, ինձ իւր ա-
տեանը կհրաւիրէ, լրացուցիչ բացատրութիւններ կլսէ
ինձնից և քննութիւն կնշանակէ:

Միայն մի բան՝ որ հոգուս հակառակ է, և իմ
համէստ կարծիքով սխալ, այդ այն է, որ Սրբազան
Սինօզը իւր կրօնաւորներին և քահանաներին աշխար-
հիկ դատարանի է տալիս: Իմ աղերսս այս կլինէր,
որ Սրբազանութեանդ զօրծր աշխարհիկ ատեան չծրո-
նէր: Իսկ եթէ մանի, խօսք էմ տալիս ձեզ, հայր
սրբազան, լուել, չպաշտպանուել, նոյն իսկ ծածկել
փաստերը, որ դուք արդարանաք, եթէ միայն ինձ
փտանդի չբերէք որպէս զրպարաչի: Ինչո՞ւ, չուցէ
հարցնէք: Ես ներկայ էմ եղել նահանգական դատա-
րանում երբ դատւում էր Զեր ընկեր Սաթուհեան
Գարեգլին սրբազանը: Օտար հասարակութեան ար-
համարհանքի առաջ դատապարտեալի նստարանի վրայ
նստած հայ եպիսկոպոսը, որի վրայ դատախազի
անարդական ճառն է թափւում, կարի վիրաւորա-
կան է, տաժանելի: Այդ տպաւորութիւնը այնպէս
է զրոշմուել ինձ վրայ, որ չէի կամենայ նոյն իսկ որ

նոյն Սաթուհեան սրբազանը կրկին անգամ մտնէր
աշխարհիկ դատարան:

Սրբազան սինօզը լիակատար իրաւատէր է իւր կրօ-
նաւորին ըստ չափու յանցանաց պատժել. այսինքն
յանդիմանել, նախատել, ապաշխարութեան ենթարկել,
փիլոնաղուել անել, ասպարիզից հանել և վերջապէս
կարգալոյծ անել:

Իմ աղերսս այս է սինօզից և այս կլինի երբ,
յուսած թէ, Սրբազան ատենում կհանդիպինք իրար:

Ես ալժմ վերջացնում էմ խօսքս ու ձեր անար-
դարութեան երեսից առ Կարապետ վարդա-
պետը երես դարձնելով՝ աչքս ուղղում էմ դէպի ար-
դարադատութեան ատեանը:

1907 թ. 15 Փետրուարի
Քիչնև

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

«Հովիւ» շաբաթաթերթի անցեալ տարուայ համարներէից մէկում յարդելի խմբագրութիւնը ցանկութիւն էր յայտնել, որ ես Քիշնէի էջմիածնական կալուածոց պատմութիւնը դրեմ և «Հովիւի») Էջերին յանձնեմ: Երկար ու բարակ մտածելուց չեաոյ՝ եկալ այն եզրակացութեան, որ վաղաժամ է այդ: Ուստի երբ Յուսիկ սրբազանը առիթ տուաւ այս տեսարակը հրատարակելու, բաւական համարեցի ՅՁ տարուայ արդեանց տախտակն այստեղ դնելու, որպէս զի թուերն աւելի խօսեն քան արծառադրողը:

Տախտակից պարզապէս նկատուած է մի բան. այսինքն՝ ինչ որ Յուսիկ սրբազանը պահանջում էր Գրիգոր սրբազան Աղափիրեանից, այն է թէ՛ անվաճել է առաջնորդ մարդուն կալուածական զործով դբազուիլ և վարձակալ հրէաների հետ առևարի մէջ մտնել, և զոր ինքը՝ Յուսիկ սրբազանը չ'կատարեց, երբ թեմի կառավարիչ դարձաւ, ընդհակառակն հովիւութիւնը մի կողմ զնելով բառի բուն նշանակու-

Թեամբ կալուածքի ուսարաւ լեաիւշի գարծաւ, նոյնը իրադործեց Ներսէս արքեպիսկոպոսը: Վերջինս աշխարհիկ վարձակալի յանձնելով կալուածոց կառավարչութիւնը, եկեղեցականներին խժբժանքից՝ իսկ կալուածքը զեղծութիւններից ազատեց: Այժմ կալուածքից ստանում է ս. Էջմիածինը տարեկան 24 հազար ուսուրի գումար արդիւնք և կալուածքի վրայ աւելանում է տարեկան 15 սաժէն երկարութեամբ շէնք յօգուտ ս. Էջմիածնի. այնպէս որ պայժմանաժամը լրանալուց զինի ս. Էջմիածինը տարեկան 100,000 րուբլի գումար արդիւնք կունենայ:

1903—5 թուականներին Թեմի եկեղեցական գումարները յայտնի է թէ կառավարութեան ձեռքումն էին: Թեմական ասեանք իւր դոյութիւնը գրկանքնելով է պահել բոլոր իւր պարտքն առ ս. Աթոռ լաւ է կատարել:

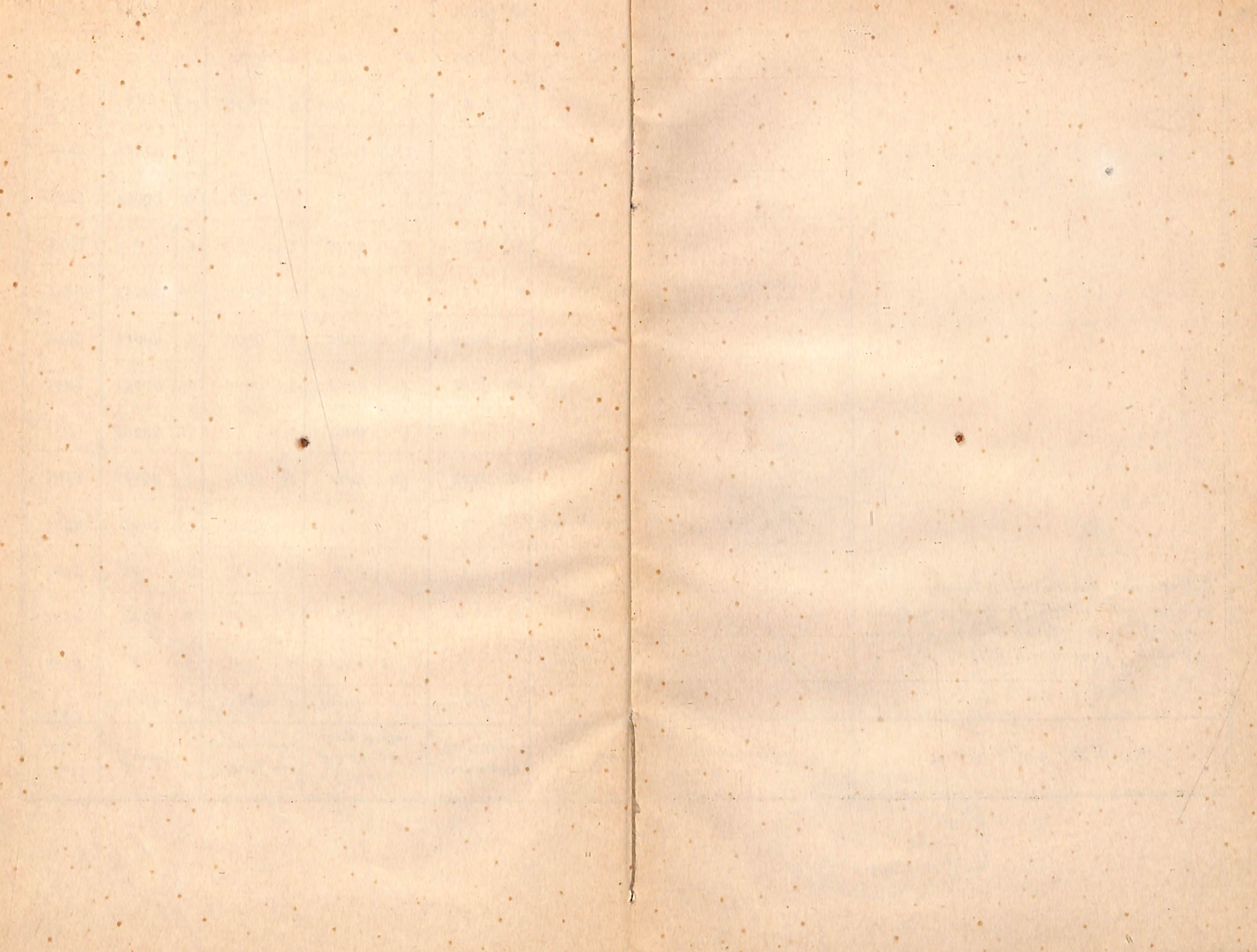
Կալուածոց վերադարձման կայսերական կարգադրութիւնն ստանալուց յետոյ, Ներսէս արքեպիսկոպոսը ամենայն ջանք դործ է դրել դրամների ստացումն արագացնել, որպէս զի ս. Էջմիածնի այս թշուառ օրերում նրան յօգնութիւն փութայ: Վերջին 14 ամսուայ ընթացքում Ներսէս արքեպիսկոպոսը ս. Աթոռին է ղրկել պետութիւնից ստացած ու թեմից դանձած 88,019 ուսուրի:

Այս մի քանի խօսքը մեր «Յաւելուածին» կցելով, Ներսէս սրբազան արքեպիսկոպոսին ներբողելով միաբք չունիմ ամենեւին. նրա անցեալ ծառայութեանց վկայաբանութիւնը ինձնից աւելի լաւ գիտեցողներին թողնելով, ես կամեցայ շեշտել այստեղ թէ

նա վերջին տարում, իմ ներկայութեամբ որպիսի ծառայութիւն է արել ս. Էջմիածնին, մինչդեռ չար նախանձտութիւնը ամիս ցփեց թղթակցութիւններով լրագրութեան մէջ, արատաւոր բանտարկութեամբ սինօլի մէջ, փորձում է ստուեր ծղել այդ դործունէութեան վրայ, որ կատարեալ անբարեխղճութիւն է:

[illegible]

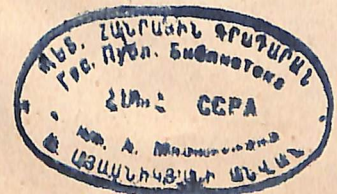

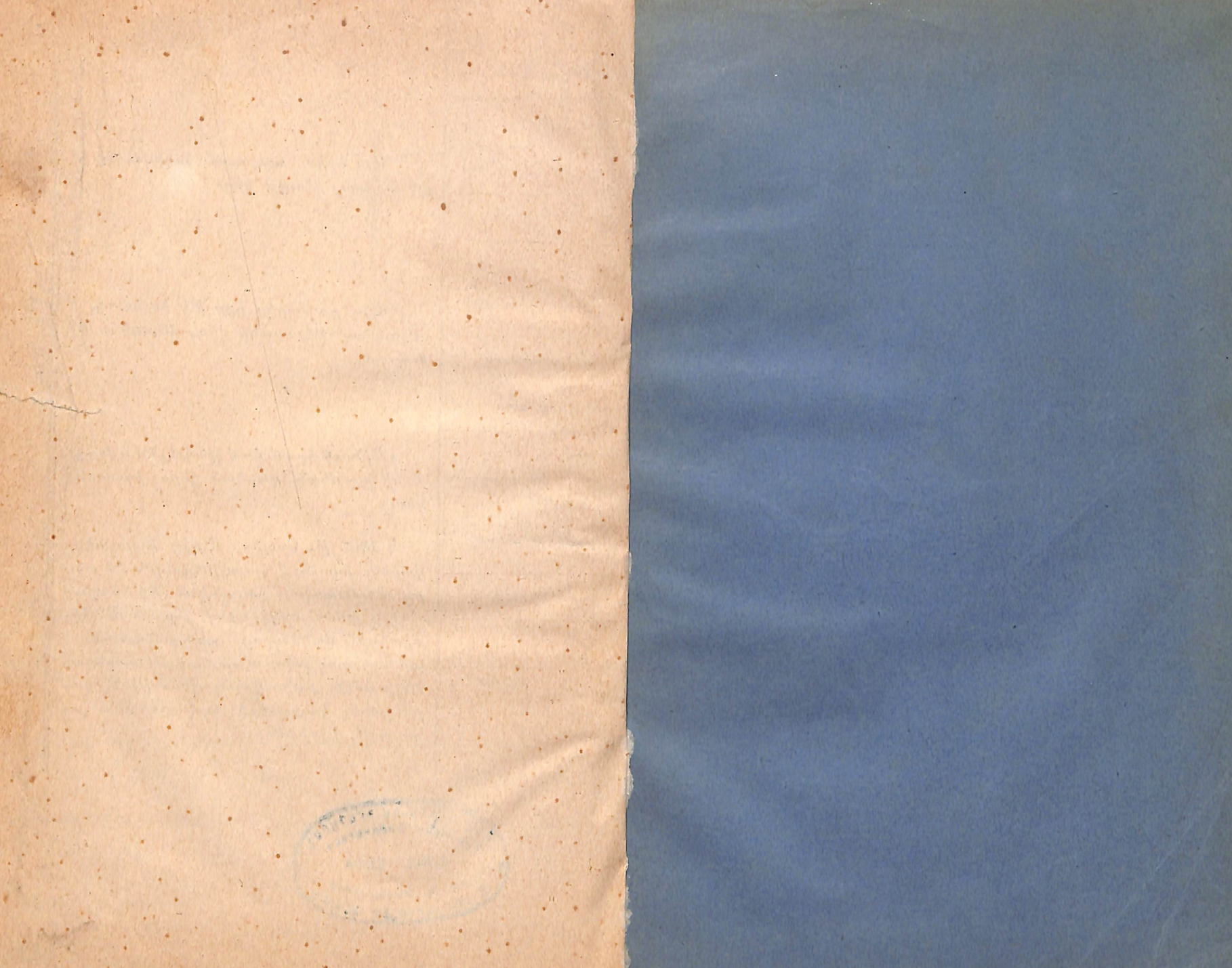
5 1902 թ. Յուլիսի մեկից կալուածքը վարձու տրուել է հրէայ Ռէյդելին 24 տարի ժամանակով, տարեկան 24 հազար ռուբլի գումար արդիւնքով յօգուտ Ս. Էյմիածնի. վարձակալը պարտաւորուած է նաև հոգալ բոլոր ծախքերը և տարեկան 15 սաժէն քարուկրեայ շինութիւն կարուցանել կալուածքի ճակատներում յօգուտ Ս. Էյմիածնի:

այր վարդապետ

դարձան հոտով . 8 . հմ

ՀՀ Ժողովուրդների հանրապետության Կոնստիտուցիայի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՀՀ Կոնստիտուցիայի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՀՀ Կոնստիտուցիայի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

204

W. 1

3615

